

Presentació

epònim -a *adj* i *m* (gr, *eponymos* anomenat per o a causa de). Nom donat a una malaltia, símptoma o signe, accident anatòmic, intervenció, etc. derivat del de la persona a la qual hom atribueix la seva descoberta o descripció primera¹.

En medicina, un bon nombre d'estructures anatòmiques, malalties, procediments diagnòstics i mètodes de tractament deuen el seu nom a la persona que els va descobrir, els va descriure o en va impulsar el seu ús.

La utilització d'epònims no és, però, exclusiva de la medicina. En trobem a qualsevol àrea científica i la nostra vida diària també n'és plena. De fet, si ens hi fixem, en ciència les teories, les lleis, els principis, els teoremes, les constants i moltes unitats són epònims; així, no se'ns fa estrany parlar de les lleis de Mendel o del teorema de Pitàgores, o mesurar en curies o en watts. Però no només els procedents de noms de persones han passat a formar part del nostre llenguatge, moltes marques comercials han assolit un protagonisme tal que ara s'empren per designar el producte i algunes estan ja admeses als diccionaris de la llengua. L'origen d'altres epònims l'hem de buscar a la literatura o a la mitologia. N'hi ha que provenen de llocs geogràfics i d'altres del nom de centres o institucions. També alguns pacients han donat el nom a les malalties que patien.

Sigui com sigui, el cas és que d'epònims n'hi ha, i molts. I en medicina especialment. Els qui en són partidaris argumenten que és una mena de reconeixement del que han fet eminents antecessors nostres. És d'aquesta manera com molts metges han assolit la immortalitat. Però no sempre és així i l'epònim es deu de vegades no

a qui va tenir la primera idea o a qui va descobrir quelcom, sinó a qui va difondre-ho i va *convèncer el món*². Per altra banda, molts científics que per la seva vàlua podien ésser *candidats* a que els seus descobriments rebessin el seu nom, per raons desconegudes han quedat en l'anonimat. A l'altre extrem hi trobem els qui han proposat com a epònim el seu propi nom³.

S'han escrit molts treballs sobre els avantatges i els inconvenients que l'ús dels epònims té^{2,4-6} i altres on s'analitza la correcció o incorrecció en la seva "assignació"^{3,7} o sobre els que podríem anomenar "falsos" epònims ja que, tot i que pugui semblar-ho, no ho són⁷. També s'han publicat llibres en els que es recullen llistats més o menys amplis d'epònims, alguns dels quals inclouen a més dades sobre les persones que en són l'origen. Un repàs d'aquest tipus d'obres ens fa adonar de la gran quantitat que n'hi ha; així, i per posar un exemple, l'última edició de *Stedman's Medical Eponyms*⁸ en recull prop de 18.000. Aquest tipus de publicacions, que no són infreqüents en l'àrea anglosaxona, són escasses al nostre país i sovint són traduccions al castellà d'obres publicades originalment en altres idiomes.

Això no vol dir que els científics catalans no hagin estat l'origen d'epònims coneguts arreu del món. Només ens cal recordar les classes d'anatomia en les quals se'ns va explicar el lligament

de Gimbernat amb tota mena de detalls, l'origen català de qui el va descriure inclòs, per començar a descobrir-ne. El més recent, la síndrome dels Brugada, té més de 1500 referències a la base de dades PubMed.

El nostre interès particular per la terminologia i pel llenguatge va fer que, ja fa uns anys, comencéssim a recollir epònims d'origen català. Així varem començar a revisar tota mena de reculls, diccionaris, llistats i llibres de text on creïem que en podíem trobar algun. Les corresponents cerques bibliogràfiques a bases de dades han estat una important eina de treball. La consulta de molts catàlegs informatitzats de biblioteques, tant del nostre medi com d'altres països, ens ha permès la localització de llibres que després hem revisat des de la primera a l'última pàgina. Aquesta feina s'ha dirigit en primer lloc a la localització dels epònims mèdics d'origen català i després a obtenir informació tant sobre el que es descriu amb l'epònim (ja sigui una tècnica quirúrgica o una estructura anatòmica, per posar un parell d'exemples) com a recopilar dades biogràfiques de la persona en qüestió. També hem anat al darrera de l'obtenció de la publicació en la qual es descriu per primera vegada allò que ha estat l'origen de l'epònim. Aquests treballs es van publicar originalment a *Annals de Medicina*, de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears, que ens va brindar l'oportunitat d'apropar-nos a aquells catalans el nom dels quals s'ha integrat al llenguatge mèdic. La Fundació Dr. Antoni Esteve ens va donar l'oportunitat de publicar-los, revisats –i en alguns casos ampliat– en un primer volum⁹. Aquell recull incloïa vint-i-una persones, algunes de les quals han estat l'origen de més d'un epònim. Ara ens permet publicar-ne la resta, que corresponen a trenta-tres persones amb un nombre força su-

perior d'epònims. El nostre agraïment a les dues institucions, ara que podem cloure una sèrie iniciada el 1999.

No hi ha dubte que els epònims ens transporten en el temps i en fer-los servir estem retent un tribut històric a aquells que en el seu dia van contribuir al desenvolupament de qualsevol aspecte de la medicina. Tant de bo aquest llibre ens acosti més a aquestes grans personalitats de la ciència, algunes molt reconegudes i recordades, altres potser no tant. El nostre homenatge, a través d'aquestes pàgines, a totes elles.

Elena Guardiola
Josep-Eladi Baños
Barcelona, gener de 2011

Referències bibliogràfiques

1. Casassas O, director. Diccionari enciclopèdic de medicina. Barcelona: Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, Enciclopèdia Catalana; 1990. p. 506.
2. Burchell HB. Thoughts on eponyms. *Int J Cardiology*. 1985;8:229-34.
3. Stigler SM. Stigler's law of eponymy. *Trans N Y Acad Sci Series II*. 1980;39:147-57.
4. Baños JE, Guardiola E. Medicina y eponimia: el dolor de las vanidades. *Dolor*. 1999;14:35-6.
5. McKusick VA. On the naming of clinical disorders, with particular reference to eponyms. *Medicine (Baltimore)*. 1998;77:1-2.
6. Newmark P. Names not to be forgotten. *Nature*. 1983;303:749.
7. Dirckx JH. The language of medicine, its evolution, structure and dynamics. 2ª. ed. Nova York: Praeger Publishers; 1983. p. 78-84.
8. Forbis P, Bartolucci SL. *Stedman's medical eponyms*. 2ª. ed. Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins; 2005.
9. Guardiola E, Baños JE. *Eponimia mèdica catalana*. Quaderns de la Fundació Dr. Antoni Esteve nº 1. Barcelona: Prous Science; 2004.